

Назарій Барищук

аспірант,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

lv010488bna@gmail.com

ORCID ID: 0009-0005-1112-5268

ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РОЗПОДІЛЕНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

Повномасштабна збройна агресія Росії проти України докорінно змінила логіку розвитку сегменту розподілених джерел енергії. На відміну від інших країн, у яких логіка децентралізації енергогенерації переважно визначається міркуваннями сталого розвитку та декарбонізації, в Україні провідним мотивом форсованого розвитку цієї складової енергетики є національна безпека. Як констатує Міжнародне енергетичне агентство, крупні об'єкти енергогенерації та енергоінфраструктури є зручнішими цілями для ракетних та дронівих ударів, що спонукає до переорієнтації у розвитку енергетичної галузі на децентралізовані джерела. Через систематичне руйнування централізованої енергоінфраструктури розподілені джерела енергетики трансформувались у сприйнятті суспільства з інструменту «зеленого» переходу на інструмент виживання країни. Водночас, із новою силою постало питання про адекватність фінансового інструментарію, який здатний забезпечити прискорений розвиток розподіленої енергетики в Україні [4].

Фінансовий інструментарій стимулювання розвитку розподілених джерел енергії охоплює сукупність цінкових та нецінкових економічних важелів, які застосовують для формування сприятливого середовища стимулювання інвестицій в об'єкти малої та середньої енергогенерації на основі відновлюваних і низьковуглецевих джерел. У світовій практиці такий інструментарій охоплює спеціальні тарифні схеми, контракти на різницю цін, гранти та пільгове кредитування, податкові преференції, гарантійні схеми, ринкові контрактні інструменти тощо [5]. Ефективна політика держави щодо фінансового стимулювання розвитку розподіленої енергетики має передбачати комбінацію різних інструментів обох типів, де цінкові важелі забезпечують стабільність доходів інвестора, а нецінкові важелі знижують початкові капітальні витрати та ризики реалізації проектів у сфері відновлювальних джерел енергії.

Найвідомішим інструментом фінансового стимулювання відновлюваної генерації в Україні став запроваджений у 2009 році «зелений» тариф. Попри те, що цей механізм мав вагомий вплив на первинне залучення приватних інвестицій у сферу розподіленої енергетики, він виявив суперечність між короткостроковою ефективністю тарифної підтримки та довгостроковою стійкістю фінансового навантаження на Фонд відновлюваної енергетики. Усвідомлення цих обмежень зумовило перехід до ринково-орієнтованих конкурентних аукціонів, які були впроваджені у 2019 році. Аукціонна система дає можливість державі обирати

найбільш вартісно ефективні проекти та раціонально розподіляти квоти за регіонами і технологіями. Однак практика застосування схеми конкурентних аукціонів у 2024-2025 рр. також виявила її проблемні моменти. Зокрема, пілотні аукціони з відновлюваної енергетики не привернули достатнього інтересу з боку інвесторів, а проекти у сфері сонячної та вітрової енергетики взагалі не мали учасників. Причинами такої ситуації в експертному середовищі визначали, перш за все, нестабільність регуляторного середовища, накопичення заборгованості з виплат за «зелену енергію» та недоліки в організації аукціонів.

Важливим кроком у реформуванні архітектури фінансового регулювання розвитку розподіленої енергетики стало прийняття у 2023 році Закону України № 3220-IX [8], який перезавантажив систему «зелених» аукціонів і запровадив нові інструменти фінансової підтримки, такі як ринкову премію та контракт на різницю цін. На відміну від «Зеленого» тарифу, ринкова премія є більш гнучким ціновим інструментом, який передбачає виплату понад ринкову ціну і стимулює виробника до активнішої участі в ринкових механізмах. Контракт на різницю (Contract for Difference, CfD) захищає інвесторів від волатильності ринкових цін, гарантуючи різницю між «страйк-ціною» та ринковою ціною електроенергії. Цей аспект особливо важливий в умовах невизначеності ринкової ситуації воєнного часу. Прийнята у 2024 році Стратегія розвитку розподіленої генерації на період до 2035 року закріплює принцип підключення нових генеруючих потужностей до розподільних мереж поблизу споживача як ключову перевагу розподіленої генерації.

На рівні домогосподарств і малого бізнесу визначальну роль у фінансовому стимулюванні розвитку розподілених джерел енергії відіграють нецінові фінансові інструменти. Так, програма «Доступні кредити 5-7-9%» передбачає для бізнесу пільгове кредитування купівлі обладнання, до переліку якого входять газотурбінні, газопоршневі та біогазові генераційні установки. Завдяки цьому підприємства мають можливість залучати фінансові ресурси для впровадження проектів малої енергетики. Крім того, у 2025 році продовжено звільнення від ввізного мита та ПДВ операції із ввезення енергетичного обладнання строком на два роки [11]. Ці новації суттєво знижують порогові капітальні витрати для суб'єктів малої генерації. Серед фінансових інструментів підтримки на рівні громад значний потенціал має механізм енергосервісних контрактів (ЕСКО). За фахівців ринку, у різних громадах вже укладено майже 100 таких контрактів, зокрема за проектами сонячних станцій для лікарень та водоканалів [7].

Критично важливою ланкою фінансування розподілених джерел енергії є участь міжнародних фінансових інституцій, яка крім прямого кредитування великих проектів також набуває форми ресурсної підтримки програм банківського кредитування. Прикладом ефективності змішаного фінансування є залучення у 2025 році у компанією ОККО Group 157 млн євро для розвитку проектів чистої енергетики у рамках механізму Ukraine Investment Framework ЄС. Такий приклад доводить, що інструменти змішаного фінансування в рамках Ukraine Facility здатні

забезпечити мобілізацію масштабних фінансових ресурсів для приватного сектору на розвиток розподілених джерел енергії.

В умовах воєнного стану концепцію «змішаного фінансування», тобто поєднання державних, приватних і донорських коштів необхідно розглядати як головний принцип фінансування сегменту розподіленої енергетики. За оцінками Міжнародного енергетичного агентства, децентралізація енергетики потребує інноваційних фінансових інструментів, які можуть допомогти знизити високу вартість капіталу в енергетичному секторі України. Також важливо напрацювати сприятливе законодавство для стимулювання притоку приватних інвестицій, які забезпечать фінансування проектів розподіленої енергетики після завершення масштабної війни та уможливають їхню інтеграцію в єдиний енергоринок країни.

Обсяг потреби в інвестиціях у розвиток розподілених джерел енергії в Україні безпрецедентний. За висновками фахівців Міжнародного енергетичного агентства, в Україні ключовим рішенням для подолання дефіциту потужності й підвищення стійкості енергосистеми є орієнтація на розподілені енергетичні ресурси, такі як сонячні батареї, вітроустановки, акумулятори та малі модульні газові турбіни [2]. При цьому відновлення енергосистеми виключно на основі малих модульних газових турбін і газових двигунів потребуватиме близько 12,8 млрд дол. США капітальних інвестицій, а з урахуванням засобів збереження енергії – від 15,5 до 23 млрд дол. США. Водночас, такий підхід до вирішення проблеми відновлення енергосистеми є найбільш оптимальним з точки зору безпекової ситуації та економічно ефективним у довгостроковій перспективі. Національний план з енергетики та клімату на 2025-2030 роки оцінює загальні інвестиційні потреби у діапазоні 41,5-50 млрд дол. США [12].

Попри розгалуженість фінансового інструментарію, результативність його застосування значно обмежується якістю регуляторного середовища. Інвестори зіштовхуються з невизначеністю «правил гри» на ринку розподілених джерел енергії, таких як зміни умов «зеленого» тарифу, невиконання контрактних зобов'язань та несистемний підхід до проведення аукціонів. Такі особливості вітчизняної практики регулювання розвитку розподіленої енергетики формують стійкий дефіцит довіри з боку інвесторів. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного реформування регуляторного середовища, яке має передбачати наступне: забезпечення стабільності та передбачуваності тарифної політики, а будь-які зміни умов підтримки розвитку відновлюваної енергетики мають запроваджуватися виключно на проспективній основі; формування чіткої та прозорої системи аукціонів з регулярним і передбачуваним календарем проведення, зрозумілими критеріями відбору та мінімізацією дискреційних повноважень регулятора; посилення захисту прав інвесторів у разі порушення державою контрактних зобов'язань, зокрема через розвиток незалежного арбітражу та спрощення доступу до судового захисту; інституційне зміцнення незалежності регулятора (НКРЕКП) для захисту від короткострокових політичних впливів на регуляторні рішення.

Отже, фінансовий інструментарій стимулювання розвитку розподілених джерел енергії в Україні еволюціонував від тарифних гарантій до складної системи стилів, яка охоплює ринкові премії, CfD, пільгове кредитування, митні преференції, ЕСКО-контракти та інше. Воєнний контекст надав цьому процесу нового імпульсу, перетворивши розподілені джерела енергії на пріоритет у забезпеченні енергетичної безпеки України. Ключові завдання подальшого розвитку фінансового інструментарію стимулювання цього сегменту енергетики передбачають розширення змішаного фінансування за участі міжнародних інституцій, запровадження стабільної та передбачуваної регуляторної системи як умови відновлення довіри приватних інвесторів, розвиток муніципальних та регіональних схем підтримки розвитку розподіленої генерації, а також інтеграція механізмів захисту від воєнних ризиків у проектне фінансування.

Список використаних джерел:

1. IEA. Empowering Ukraine Through a Decentralised Electricity System. Paris: IEA, 2024. URL: <https://www.iea.org/reports/empowering-ukraine-through-a-decentralised-electricity-system>
2. IEA. Ukraine's Energy Security and the Coming Winter. Paris: IEA, 2024. URL: <https://www.iea.org/reports/ukraines-energy-security-and-the-coming-winter>
3. Striving for Access, Security, and Sustainability: Ukraine's Transition to a Modern and Decentralized Energy System. CSIS Analysis. 2026. URL: <https://www.csis.org/analysis/striving-access-security-and-sustainability>
4. Горин В. П., Лободіна З. М., Булавинець В. М. Інструментарій публічних фінансів у реалізації моделі зеленої економіки: теоретична візія та проблеми ефективності. *Світ фінансів*. 2024. Випуск 4 (81). С. 18-35. DOI: 10.35774/SF2024.04.018
5. Горин В. П., Сидор І. П., Була П. В., Мудрий Т. П. Концептуалізація публічної компоненти зелених фінансів. *Проблеми економіки*. 2025. № 1 (63). С. 296-307. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/54493>
6. Енергетична стійкість країни: як зростає розподілена генерація в регіонах. Переяславська міська рада. 2026. URL: <https://phm.gov.ua/?p=647866>
7. Олексій Корчміт: майбутні напрями для ЕСКО-проектів – когенерація та вітер. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/oleksii-korchmit-v-ukraini-nyni-diie-blyzko-700-esko-kontraktiv>
8. Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та "зеленої" трансформації енергетичної системи України: Закон України від 30.06.2023р. №3220-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3220-20#Text>
9. Про схвалення Стратегії розвитку розподіленої генерації на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2026 роках: розпорядження КМУ від 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/713-2024-p>
10. Розподілена генерація в громадах: можливості та перепони. Українська Енергетика. 2025. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/rozpodilena-heneratsiia-v-hromadakh-mozhlyvosti-ta-perepony>
11. Софієнко Н. Пільги на ввезення енергетичного обладнання продовжили ще на два роки. URL: <https://forbes.ua/news/import-energoobladnannya-zvilnili-vid-pdv-na-dva-roki-03122025-34601>
12. Україна затвердила Національний план з енергетики та клімату в день початку перемовин про вступ до ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-zatverdyla-natsionalnyi-plan-z-enerhetyky-ta-klimatu-v-den-pochatku-peremovyn-pro-vstup-do-ies>